

Problema fundamentelor în filosofia chineză antică. Cadre conceptuale, paradigme și tradiții de gândire

Article history:

Received: 20.10.2025

Accepted: 15.11.2025

Available online: 31.11.2025

<https://doi.org/10.56177/eon.6.4.2025.art.14>

CC BY-NC 4.0

Petru DUNCA

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca

Centrul Universitar Nord din Baia Mare

duncapetru01@yahoo.com

TITLE: "The fundamentals of ancient Chinese philosophy. Conceptual frameworks, paradigms and thinking traditions"

ABSTRACT: Ancient China, one of the oldest continuous civilizations in the world, stands out through many remarkable achievements such as some of the earliest writings in the world, the Great Wall of China and the Silk Road. Philosophy in long lasting China takes shape during the Zhou Dynasty between 1066 and 771, when the Yi Jing, the Book of Changes, appears. The philosophical schools formed by great Chinese thinkers emerge at this time, including Lao Tsi and Confucius.

The problem of major philosophical issues becomes clear. These include Dao, Yin and Yang, Qi understood as spiritual energy and the authority of the past. All these appear as a process, not as substance.

KEYWORDS: China, Lao Tsi, Dao, Yin and Yang, Qi.

REZUMAT: China antică, una dintre cele mai vechi civilizații continue din lume, se evidențiază printr-o multitudine de remarcabile realizări: printre cele mai vechi scrieri din lume, Marele zid chinezesc, Drumul mătăsii. Filosofia în multimilenara Chină se edifică în vremea Dinastiei ZHOU (1066-771) când apare Yi-Jing: „Cartea Schimbărilor”. Apar școlile filosofice construite de marii filosofi ai Chinei și ai umanității: Lao Tzi și Confucius. Acum se evidențiază problema marilor fundamente filosofice: Dao, Yin și Yang, Qi – energia ca substrat spiritual, autoritatea trecutului. Fundamentul se evidențiază ca proces, nu ca substanță.

CUVINTE-CHEIE: China, Lao Tsi, Dao, Yin and Yang, Qi.

Introducere

China antică, una dintre cele mai vechi civilizații continue din lume a fost condusă de dinastii imperiale corespunzătoare tipurilor de civilizație, când se instituie suveranitatea ereditară. Prima Dinastie legendară a fost XIA (2205-1766 î. Hr) și corespunde tipului de civilizație neolitică, perioada elaborării celor mai vechi scrieri din lume și a realizării primei organizări statale. Epocii bronzului aparține Dinastia SHANG (1766-1122 î. Hr) când sistemul social este mai bine definit: primul stat chinez bine structurat. În această perioadă apar primele documente scrise: inscripțiile pe oase și pe carapace de broască țestoasă (peste 10.000 piese). Aceste „oase oracol” reprezintă un fascinant material documentar: 10.000 caractere, 3000 fiind caractere uzuale. Se reprezintă astfel una dintre cele mai vechi scrieri din lume. Din această perioadă datează *Marea Regulă* care cuprinde 9 articole referitoare la norme, indicații de guvernare, norme religioase, juridico-administrative.

Filosofia în multimileniara Chină, se plămădește și se conturează în vremea Dinastiei ZHOU (1066-771 î. Hr). „De la «Yi-Jing»”, poate cea mai veche Carte a chinezi, la școli; de la trigramelor și hexagramelor ei, reprezentări grafice în care se lucrează cu termeni larg deschiși metafizic¹.

YI JING „Cartea schimbărilor” (672 î. Hr) cuprinde texte cu caracter filosofic, primele reprezentări despre univers și om în filosofia chineză. Originile se pierd în realitatea mitică. Este rodul unei înțelepciuni desăvârșite de-a lungul mai multor milenii. „Cartea schimbărilor”, numită și „Biblia Orientului”, cu o vechime de peste 3000 ani, este studiată ca un oracol asupra viitorului, ca o carte de înțelepciune, un ghid pentru o viață etică.

¹ Gheorghe Vlăduțescu, *Introducere în istoria filosofiei Orientului antic*, (Editura Științifică și Enciclopedică, 1980), 40.

Corpusul principal al Tratatului YI JING conține multe idei pe tema sistemului de divinație, folosit de către magii din Dinastia ZHOU. Mai există o secțiune suplimentară a autorilor (475-221 î. Hr.), în timp.

Este o expunere filosofică în care se construiește o *explicație dialectică* a lumii și a principiilor etice. În spiritul Tradiției, se consideră că Principiile care stau la baza cărții „YI-JING”, au fost elaborate de către FU-XI (2800-2737 î. Hr.), unul dintre eroii legendari și conducători din perioada timpurie de organizare statală a Chinei, căruia i s-ar fi revelat opt trigrame pe cale supranaturală. După 600 ani, pe vremea legendarului gânditor YU, trigramele ar fi fost transformate în 64 de hexagrame, înregistrate în scris. În timpul Dinastiei SHANG și Dinastiei ZHOU, hexagramele au fost explicate și reinterpretate. Marele gânditor Confucius a realizat un Comentariu la YI-JING numit SHI YI care este un Tratat de divinație, construcție a unei cosmologii în care omul și natura formează un singur sistem.

Pe baza vechilor Principii etice și religioase, se dezvoltă Școli filosofice care au la bază idei de nuanțată profunzime metafizică. În perioada Dinastiei ZHOU, începuturile filosofiei antice chineze se identifică cu monumentalele construcții spirituale ale celor mai mari filosofi chinezi și ai lumii: Lao-Tzi (571 î. Hr.) numit și „bătrânul înțelept”; Kong-Tzi (Confucius) (468-376 î.Hr.) și Mo-Tzi (468-376 î. Hr.).

În această perioadă de dezvoltare a filosofiei antice chineze se nuanțează *Problema fundamentelor*, aceasta reprezentând unul dintre cele mai fertile câmpuri de investigație pentru hermeneutica filosofică comparativă și istoria ideilor, a modului în care tradiția chineză a constantelor conceptuale face referințe la „temelia lumii”. Aceste referințe diferă aproape radical de înțelegerile și interpretările filosofiei occidentale.

Dacă gândirea greacă a construit o metafizică a esenței, a cauzei prime și a Principiului structural al realității, tradiția chineză s-a dezvoltat în jurul unei metafizici a procesului, a continuității, a armoniei dinamice și a interdependențelor.

În Europa, filosofia se centrează pe conceptul de „înțelepciune”, insistând asupra metafizicii, logicii, eticii. În China antică, cultura și filosofia sunt independente de cultura europeană, structurându-și singură reperele. În China a lipsit nominalizarea conceptului de „înțelepciune” ca orientare spre o disciplină în sine, întrucât era legată de politică, economie, religie și de aspectele vieții individuale.

Jaqueline Russ în *Panorama ideilor filosofice* evidențiază o perspectivă. „Nu ar trebui oare să oferim o *image plurală, descentrată, multiculturală* a aventurii filosofice, încă de la originile ei? Există filosofie în Orient? Avem numeroase repere în acest sens, din India până în Egipt și Palestina, trecând prin China. Din punct de vedere filosofic, cercetarea nu are un centru, ci o pluralitate de nuclee. Istoricul ideilor filosofice se vede nevoit să se ocupe de lumi multiple, să exprime pluralitatea epocilor și să recunoască faptul că nimeni nu a decoperit filosofia în aceleași mod în care Cristofor Columb - a descoperit America”¹

Problema fundamentelor nu se enunță prin întrebarea: „care este substratul ultim al lucrurilor?”, ci prin alt tip de întrebări, cu altă tematică:

- Ce face posibilă odinea lumii?
- Cum se constituie armonia dintre om, natură și cosmos?
- Care este sursa legitimității morale și sociale?

Datorită acestei orientări, filosofia chineză veche oferă un cadru alternativ de gândire, în care Fundamentul nu este un punct de pornire absolut, ci un proces, în care lumea devine, se transformă și se stabilizează fără a apela la concepte rigide sau transcendente.

1. Cadre conceptuale ale întemeierii Dao. Devenire și ordine cosmică

Dao nu este doar conceptul central al daoismului, ci un principiu transversal în gândirea chineză. Dao în YI JING (Cartea schimbărilor) este o temă centrală pentru înțelegerea filosofiei clasice chineze. YI JING nu folosește explicit conceptul Dao în forma dezvoltată ulterior de taoism, dar întregul sistem al Schimbărilor exprimă dinamica lui Dao.

¹ Jacqueline Russ, *Panorama ideilor filosofice* (Amarcord, 2002), 13.

Dao înseamnă „Calea”, iar în gândirea clasică este:

- Principiul fundamental al Universului;
- Punctul prin care totul se transformă;
- Ordinea naturală a Schimbărilor.

În YI KING, Dao nu este un zeu sau o forță personalizată, ci ritmul cosmic al alternanței dintre Yin și Yang, al naturii și al trecerii, al stabilității și al mișcării.

Conceptul Dao este prezent în mod implicit în câteva idei-cheie:

1. „Schimbarea este Dao”

YI KING pornește de la ideea că universul este în permanență transformare. Cele 64 de hexagrame sunt fațete ale realității.

2. „Dao al Cerului”, „Dao al Pământului”, „Dao al omului”

Cerul reprezintă ordinea naturală, legile cosmice; Pământul semnifică adaptarea, fertilitatea, receptivitatea; Omul evidențiază acțiunea în armonie cu schimbarea.

3. Yin și Yang sunt expresii ale lui Dao

Dao se manifestă ca alternanță dintre Yin și Yang, principiile complementare ale realității. În Tratatul Yi King se arată cum această alternanță produce toate fenomenele.

Există o profundă legătură între Yi King și Taoism.

Yi King este un Tratat de divinație care evidențiază ritmurile naturale. Taoismul filosofic reprezentat prin Lao Tsi și Confucius, a preluat și a extins conceptul Dao din Tradiția Yi King.

În Taoism, a urma Dao înseamnă „acțiune fără efort”, iar în Yi King înseamnă: „acțiune potrivită momentului”.

Dao în „Cartea Schimbărilor” este Principiul cosmic al transformărilor continue.

„Dao de Jing” (Cartea despre cale – Dao și virtute – de) valorizează concepția despre Dao (Cale) din Cartea Schimbărilor, unde Dao reprezintă esența fenomenelor și sensul din Cartea documentelor, elaborată în aceeași perioadă a Dinastiei ZHOU, unde Dao este regula fundamentată a eticii superioare.

Conceptul Dao (Calea sau Drumul) în filosofia lui Confucius, gânditor cu un imens prestigiu în spiritualitatea asiatică și cu apreciazabilă influență în gândirea universală, subliniază diferențele față de Daoism, unde Dao este principiu cosmic transcendent, Confucius se concentrează pe aspectul său etic și social.

„Gândirea lui Confucius s-a circumscris eticii și politologiei. Ceea ce constituie axul interesului său este să răspundă la două întrebări care frământau societatea chineză a timpului și care revin în preocupările oamenilor, cel puțin în perioada de criză acută a societății. Ele erau: 1) dacă și cum este posibil echilibrul social și 2) dacă și cum este posibilă armonia socială”¹

Aceste interogații, ilustrează faptul că Kong-Zi (Confucius) este un gânditor politic. El a elaborat o filosofie practică.

Filosofia practică este, cu principiile, normele și valorile ei, cuprinsă în cele patru cărți care îi sunt atribuite: Da SUE - Marele Stadiu; Zhong-Yung - Invariabilitatea și Mediu; Jun-Yu - Întrețineri, cugetări, analecte și Meng-Zi – atribuită lui.

„Nici chiar Confucius n-a scăpat de povara ontologiei. Și cum ontologia chineză veche era inevitabil legată de cer, pământ și om, toate acestea vor fi prezente și în gândirea confucianistă. Confucius admite că există un Mandar al Cerului sau un principiu al operațiunilor vitale, pe care îl numește cu sintagma de natură rațională.”²

În Confucianism, Dao reprezintă Calea de urmat pentru a atrage o viață armonioasă atât la nivel individual cât și social. Nu este un concept metafizic abstract ca în Daoism (deși Confucius recunoștea o Putere a cerului), ci o cale morală și politică, bazată pe tradiție, virtute și rituri.

¹ Gheorghe Al. Cazan, *Introducere în filosofie. De la antici la Kant* (Actami, 1997), 55.

² *Ibidem*.

1.1 Dao: Calea Moralei și a Tradiției

Confucius a trăit într-o perioadă de declin moral și social în China și a evidențiat necesitatea de a urma Dao (Calea) celor din vechime¹. El vedea societatea ideală ca fiind situată în trecutul îndepărtat al umanității și avea credința că răsturnarea Ordinii se poate face prin aderarea la virtuțile străvechi și la ritualurile ancestrale (LI).

- Fundamentul etic: Dao în Confucianism este eminent practic, fiind concentrat pe etica vieții cotidiene a individului în societate.

- Virtuțile Cardinale : Calea este „construită” cu virtuți esențiale:

REN: Omenia, umanitatea, bunăvoința².

YI: Dreptatea, corectitudinea³.

L1: Riturile, respectarea ierarhiilor și a normelor de comportament.

XIAO: Pietatea, devoțiunea față de familie.

- Autocultivarea:

Oamenii care urmează Dao, sunt cei care se dedică autocultivării pentru a deveni: „Omul nobil”, sau „Omul superior”. „Omul superior” îi iubește pe oameni: *Analecte* 6.28⁴.

„Omul cu Ren (Omul nobil) dorește să stea ferm și de aceea îi ajută și pe alții să stea ferm. Dorește să se desăvârșească și de aceea îi ajută și pe alții să se desăvârșească” (*Analecte** 12.22)⁵

Regăsim aici: „ceea ce nu dorești pentru tine, nu face altora”⁶ (*Analecte* 15.23) (Echivalentul regulii de aur, la nivel individual).

„Omul nobil” a progresat semnificativ pe Cale (Dao), dezvoltând un puternic sentiment al Dreptății (YI), al iubirii și al Prieteniei. Confucius formulează Principiul Omeniei (JEN) care unește Binele, Adevărul și Riguarea morală.

1.2 DAO: Calea Guvernării juste

Pentru Confucius, **DAO** nu era doar o cale individuală, ci este în același timp un Principiu fundamental pentru conducerea statului.

- **Guvernarea prin virtute**

Confucius evidențiază faptul că un conducător trebuie să guverneze prin virtute și nu doar prin pedepse.

„Dacă stăpânești poporul prin mijloacele virtuții și îl controlezi prin bunăvoință (LI), oamenii vor dobândi propriul lor simț al rușinii și astfel se vor corecta singuri” (A. 1.6.)⁷

- **DAO – al Conducătorilor**

Confucius a elaborat patru DAO (Principii) pentru conducători. (*Analecte*, 1.5.)⁸

- 1) Simțul autorespectului;
- 2) Simțul răspunderii;
- 3) Simțul bunăvoinței în educația poporului;
- 4) Simțul dreptății;

- **Încredere a Poporului:**

Factorul principal al stabilității statului este încrederea poporului.

„Puterea în care poporul nu are încredere este supusă pieirii” (*Analecte*, 1.8.)⁹ Este o „Regulă de aur” la nivel social.

¹ Confucius, *Analecte*, trad. Florentina Crișan (Humanitas, 1995), sursa 1.3.

² *Ibidem*, sursa 1.8.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, 6.28.

⁵ *Ibidem*, 12.22.

⁶ *Ibidem*, 15.23.

⁷ *Ibidem*, 1.6.

⁸ *Ibidem*, 1.5.

⁹ *Ibidem*, 1.8.

Confucius deplasează problematica fundamentelor de pe axa cosmologică, pe axa moral-politică. Fundamentul moral, în Tradiția confucianistă, în ordinea cosmică din perspectiva antropologică și a normativității nu se poate constitui fără ordinea interiorității omului.

El nu operează cu un fundament metafizic, ci cu unul normativ-practic: omul este fundația ordinii, iar ordinea este posibilă prin cultivarea caracterului.

În opoziție cu metafizica occidentală clasică, DAO nu este un arche, ci un Principiu rațional impersonal care se fondează prin disponibilitatea receptării.

Fundamentul DAO, nu constrânge, ci permite.

2. Yin-Yang – fundamente duale ale transformărilor

Cartea Schimbărilor (Yi Jing) este una dintre cele mai vechi opere din gândirea filosofică din lume, un text care situează existența în fluxul continuu al schimbării. În centrul său se află dinamica fundamentală a cosmosului: *Yin* și *Yang*, cele două principii complementare care structurează orice proces al vieții. Încă din cartea „Comentariul deciziei” (Tuan Zhuan) se afirmă că întregul univers este țesut din alternanța dintre aceste două forțe: „Marea Putere Creatoare (Yang) și Marea Putere Receptivă (Yin) își împletesc virtuțile, iar schimbările dintre ele dau naștere tuturor lucrurilor.”¹ Aici, Yang este definit ca fiind impulsul activ, creator, iar Yin reprezintă receptivitatea fertilă care primește, stabilizează.

2.1 Hexagramele: arhitectura schimbării

Cele 64 de hexagrame ale Tratatului sunt combinații de linii: *Yin* și *Yang*, iar jocul lor simbolic descrie ritmurile existenței. Prima hexagramă *Qin* – Creativul este compusă din șase linii Yang. Se spune: „Creativul aduce succes prin perseverență. El este neschimbat, puternic și luminos.”² Acesta este Yang în forma sa arhetipală, neînfrânt, expresiv, orientat către înalt.

A doua Hexagramă, *KUN* – Receptivul formată din șase linii *Yin*, înfățișează principiul complementar. „Receptivul își atinge scopul prin dedicare. A duce mai departe ceea ce este mare, înseamnă a rămâne deschis și a hrăni ceea ce vine.”³ Este puterea care transformă potențialul în realitate.

Yi Jing evidențiază faptul că adevărata înțelepciune este armonia dintre cele două forțe antagoniste. Nu este numai un manual de divinație, ci este o filosofie a devenirii. Cele două hexagrame sunt prezentate drept arhetipuri ale realității: activul ceresc și receptivul teluric. Armonia dintre ele produce Ordinea lumii.

2.2 Yin și Yang ca principii cosmologice

În Yi King, Yin și Yang reprezintă **ritmurile fundamentale ale naturii**. Textul clasic sublinează complementaritatea acestora: „Cerule este puternic prin permanenta mișcare (Yang). Pământul este roditor prin receptivitate (Yin).”⁴

În tradiția chineză nu există început și sfârșit absolut. Totul este transformare fără oprire. De aici și titlul „Cartea Schimbărilor”.

Acest principiu a influențat medicina tradițională, artele marțiale, gengshui-ul și etica confucianistă.

2.3 „Yin și Yang ca principii etice” și înțelepciunea schimbării

În comentariile confucianiste ale Yi King, *Yin* și *Yang* sunt aplicate la caracterul uman.

- Virtutea apare atunci când omul își adaptează acțiunile la ritmul lor.
- *Yang* ca forță creatoare, inspiră responsabilitate, inițiativă și fermitate.
- *Yin* ca forță receptivă, inspiră înțelepciune, răbdare și ascultare atentă.

¹ *Cartea schimbărilor* (Editura Herald, 2020), 25.

² *Ibidem*, Hexagrama 1.

³ *Ibidem*, Hexagrama 2.

⁴ Yi King, Hexagrama 1 și Hexagrama 2, Tradiție Zhou, Hexagrama 1.

„Omul nobil își modelează acțiunea după ceea ce este creativ (*Yang*) și își hrănește caracterul prin receptivitate (*Yin*).”¹ Înțeleptul este cel care știe când să acționeze (*Yang*) și când să aștepte sau să se adapteze (*Yin*).

Cartea Schimbărilor afirmă: „A ști momentul potrivit este calea către succes.”² Conceptul central al *Cărții Schimbărilor* (*Yi King*) este discernerea momentului oportun (sau „timpului potrivit”) ca metodă fundamentală de a atinge succesul și armonia. Este baza întregii structuri a *Cărții* și este exprimată prin conceptul chinezesc de SHI, care înseamnă „timp”, „moment”, „oportunitate”. Succesul nu este static ci este ca o aliniere dinamică cu ritmurile naturale ale schimbării.

Fiecare dintre cele 64 de hexagrame descriu o situație arhetipală specifică. Adaptabilitatea ca virtute supremă, Înțeleptul, „omul superior” nu este cel care domină situația ci este cel care se pliază pe cerințele SHI-ului (moment, oportunitate, timp). A ști momentul potrivit înseamnă a renunța la rigiditate și a îmbrățișa natura fluidă a existenței. Succesul, prin urmare, este un act de sincronizare perfectă.

În tradiția *Yi King*, succesul obținut prin forță este efemer și aduce cunoștințe negative. Adevăratul succes, cel durabil, este atins atunci când este în armonie cu „Marea Normă a Cerului” (care este în esență, cursul natural al lucrurilor).

Semnificația inițială a ideogramei chineze *Ying* și *Yang* arată că acestea sunt forțe interdependente, în interacțiune constantă și au un potențial interschimbabil. „Perechile complementare *Yin* și *Yang* abundă în întregul univers și opoziția lor elementară oferă tensiunea dinamică necesară pentru toate mișcările și schimbările.”³

Filosofia chineză veche a stabilit o legătură practică între *Ying-Yang* și cele Cinci Activități Elementare (*Wu Shing*). „Teoria celor Cinci Activități Elementare explică în continuare asocierile cosmologice dintre om și univers. Spre deosebire de cele cinci elemente din filosofia occidentală tradițională, cele Cinci Activități Elementare ale Taoismului se referă la forțe active, și nu la elemente inerte deși folosesc simboluri similare.”⁴

„Tratatul clasic al Împăratului Galben” afirmă: „Cele Cinci Activități Elementare ale Lemnului, Focului, Pământului, Metalului și Apei, cuprind toate fenomenele din natură. Acestea sunt niște simboluri care se aplică la fel de bine în cazul omului.”⁵

Marcel Granet, unul dintre marii exegeți ai civilizației chineze, în celebra lucrare „Gândirea chineză” analizează sistematic o multitudine de aspecte: de la „Expresia gândirii”⁶, „Ideile directoare”, „Sistemul lumii” și „Secte și școli” de gândire din cadrul monumentalei civilizații chineze.

În cap. II „Idei directoare”⁷, face o analiză complexă asupra conceptelor de *Yin* și *Yang*, complexitatea manifestărilor dinamice în întreaga utilitate. Această antiteză dintre *Yin* și *Yang* „nu este nicidecum cea dintre două Substanțe, două Forțe, două Principii. Ea este pur și simplu cea dintre două Embleme mai bogate decât toate celelalte în puterea sugestivă.”⁸

Marcel Granet precizează: „se atribuie lui *Yin* și *Yang* demnitatea și autoritatea unui cuplu de Rubrici-Călăuze. Tocmai din pricina acestei autorități vedem atribuindu-i-se cuplului *Yin-Yang* această uniune armonioasă, această acțiune concertantă pe care ne-o imaginăm că e sesizabilă la rădăcina oricărei antiteze și care pare să prezideze totalitatea contrastelor ce constituie Universul.”⁹

Se mai face o nuanțare extrem de relevantă: „Dacă Timpul, Spațiul, Societate, Universul își datorează ordonarea bipartită, categoriei de sex acesta nu se datora nicidecum efectului unei tendințe

¹ *Ibidem*, 1.10.

² *Ibidem*, 2.18.

³ Daniel Reid, *Tao pentru sănătate, sex și longevitate. O abordare practică a Căii străvechi* (Polirom, 2006), 33.

⁴ Huang Di sau Împăratul Galben (2697-2597 î. Hr.) este un legendar împărat chinez, considerat strămoșul tuturor chinezilor, fondatorul civilizației chineze.

⁵ *Idem*, p. 39.

⁶ Marcel Granet, *Gândirea chineză* (Herald, 2006).

⁷ *Ibidem*, 75-239.

⁸ *Ibidem*, 109.

⁹ *Ibidem*.

metafizice spre un dualism substanțialist. Idei de cuplu îi rămâne asociată ideea de comuniune, iar noțiunea de totalitate inspiră regula bipartiției.”¹

Dialectica *Yin-Yang*, dezvoltă încă din perioada Dinastiei ZHOU, exprimă un nivel specific al civilizației chineze de a conceptualiza FUNDAMENTUL CA TENSIV ECHILIBRATĂ. *Yin* și *Yang* nu sunt substraturi, ci modalități ale mișcării Universului. Împreună formează un model în care realul nu este niciodată static, fundamentul este o dinamică ciclică, un flux perpetuu al contrariilor interdependente.

3. Qi – Energia ca substrat procesual

Qi – este principiul unificator între metafizică, fiziologie, moralitate și cosmologie. Este „materie subtilă” dar și „energie vitală”. *Qi* este un element fundamental pentru înțelegerea modului în care chinezii antici concep lumea, nu ca pe un obiect inert, ci ca o rețea de energii aflate într-o dinamică armonioasă.

Fundamentul nu constă în entități, ci în circuite, intensități și ritmuri.

Totul în Univers este o manifestare a *Qi*-ului, a cărei circulație armonioasă asigură ordinea naturală.

Qi-ul nu este un concept abstract, ci stă la baza multor practici tradiționale chineze².

Qi face parte din cele Trei Comori – *Jing*: (esența vieții), *Qi* (energia vieții) și *Shen* (spiritul vieții). Acestea includ cele trei niveluri fundamentale pentru toate ființele: fizic, energetic și mental.

Cele trei Comori sunt considerate ca fiind daruri prețioase oferite de DAO. „Având în vedere rolul lor principal atât în Taoismul filosofic, cât și în cel practic, ne putem referi la cele Trei Comori ca fiind «Treimea Taoistă». Împreună cu aspectele *Yin* și *Yang* și cu cele Cinci Activități Elementare, acestea alcătuiesc baza teoretică a diagnosticării și terapiei medicale chineze ca și a artelor marțiale și a meditației chineze.”³

Triada: *DAO* – *YIN* – *YANG* – *Qi* formează arhitectura unui model metafizic non-substanțialist, procesual și organic în care se întemeiază dinamica Universului.

Concluzie

Analizând Fundamentul filosofic al Chinei Antice am concentrat analiza asupra dezvoltării filosofiei în perioada Dinastiei ZHOU când a fost scrisă marea lucrare *Yi Jing, Cartea schimbărilor*. S-au dezvoltat filosofii lui Lao-Tsi și Confucius pe care le-am analizat având în vedere problema constantelor filosofice: *DAO*, *Yin* și *Yang*, *Qi* – energia vitală ca substrat spiritual. Fundamentul se evidențiază ca proces, nu ca substanță.

În esență, filosofia chineză a oferit umanității soluții pragmatice și spirituale pentru o societate complexă, punând un deosebit accent pe Ordine, Echilibru și Armonie.

Această civilizație multimilenară marcată de profundă originalitate, are în esență ca Fundament în istoria umanității: *Ideea de Unicitate*.

References:

Cartea Schimbărilor. Herald, 2020.

Cazan, Gh. Al. *Introducere în filosofie. De la antici la Kant*. Actami, 1997.

Confucius. *Analecte*. Trad Florentina Crișan. Humanitas, 1995.

Dunca, Petru. *Introducere în filosofia Orientului antic*. Editura Fundației AXIS, 2005.

Granet, Marcel. *Gândirea chineză*. Herald, 2006.

Marin, Constantin. *Istoria filosofiei în Orientul antic*. Universitatea „Al. I. Cuza”, 1979.

Reid, Daniel. *TAO pentru sănătate, sex și longevitate. O abordare practică a Căii străvechi*. Polirom, 2006.

Russ, Jaqueline. *Panorama ideilor filosofice*. Editura Amarcord. Timișoara, 2002.

Tsi, Jao. *Cartea despre Dao și virtuțile sale*. Editura Meteora Press, 2001.

Vlăduțescu, Gheorghe. *Introducere în istoria filosofiei Orientului antic*. Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

¹ *Ibidem*, 123.

² Aplicații practice ale energiei *Qi*: Medicina Tradițională Chineză (Acupunctură; Qigong și Tai Chi; Arte marțiale, Judo, Karate, etc).

³ *Ibidem*, 44.

BIONOTE:

Petru DUNCA, Professor, PhD, Department of Socio-Human Sciences, Theology, Arts, Faculty of Letters, Northern University Center in Baia Mare: Doctoral School, coord. Philosophy Department, Technical University of Cluj Napoca. He is the author of four authored books: *Ființă - Cunoaștere - Fericire la gânditorii post- paninieni* (2000), *Eseuri etnologice* (2000), *Repere în antropologia culturală a alimentației* (2004), *Introducere în filosofia Orientului antic* (2005). Co-author of 11 books and over 45 specialized studies in the field of philosophy, communication sciences, cultural anthropology published in journals indexed in international databases. He participated with scientific papers at over 40 international conferences and four international ASPLF Congresses: Venice, Brussels, Iasi, Rabat. He has published numerous articles in cultural magazines from Romania.